

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 9 grudnia 2024 r.

Poz. 6301

UCHWAŁA NR VII/57/2024 RADY GMINY KŁOCZEW

z dnia 27 listopada 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2024 - 2027 dla Gminy Kłoczew”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r., poz. 609 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 z późn. zm.), Rada Gminy Kłoczew uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2024- 2027 dla Gminy Kłoczew” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kłoczew.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Marek Cąkała

*Załącznik nr 1
do Uchwały Nr VII/57/2024
Rady Gminy Kłoczew
z dnia 27 listopada 2024 r.
w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027 dla Gminy Kłoczew”*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2024-2027 DLA GMINY KŁOCZEW

SPIS TREŚCI

1.	WSTĘP	3
2.	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3.	PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	13
4.	FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	14
5.	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	17
6.	ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	33
7.	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	49
8.	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	51
9.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	53
10.	ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	54
11.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	54
12.	MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	59

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KŁOCZEW

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Kłoczew na lata 2024-2027” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii,

określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 609 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.
- 4) Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3- 5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno- budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:
 - 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
 - 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
 - 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub

produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno- budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia – przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (tj. Dz. U. z 2015 r. poz. 774).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 571 ze zm.).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów

niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 ze zm.).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 87).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (tj. Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U.

- z 2021 r. poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2019 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2021 r. poz. 81);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1470);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 r. poz. 1134),
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r. poz. 2249);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 1384);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 928);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 r. poz. 1275);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. nr 89 poz. 510);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153);
 - Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1304 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r.

o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)

- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
 - 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
 - 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy

kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2023 w całym kraju było 125 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 roku. Dokument ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem głównym programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Będzie on realizowany poprzez cele strategiczne programu oraz zawarte w nich działania takie jak:

Cel: Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cel: Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Cel: Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Cel: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Cel: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wydzielonych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno-przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2023-2026 został przyjęty uchwałą nr LVI/813/2024 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 20 marca 2024 r.. Powstał w oparciu o przepisy art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest zgodny z założeniami programu krajowego.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w swoich założeniach uwzględnia aktualny stan prawy i faktyczny. Po części stanowi kontynuację i rozwinięcie poprzednio obowiązujących programów, uzupełniony został o cele i działania podążające za zmieniającą się świadomością i oczekiwaniami społeczeństwa. Założeniem programu jest, między innymi, dążenie do rewaloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego w obszarach wymagających interwencji. Należy zauważyć, że sukcesywnie następuje poprawa w zakresie stanu zachowania obiektów zabytkowych, jednakże niezbędnym jest, aby świadomość wartości spuścizny historycznej oraz potrzeby opieki nad jej śladami była permanentnie kreowana i ukierunkowywana – zwłaszcza wśród jednostek samorządu terytorialnego, instytucji działających w tym obszarze, a także ogółu społeczeństwa. Założeniem programu są także starania służące promowaniu i udostępnianiu funkcjonujących już obiektów dla celów edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych. Służyć temu ma wyznaczenie następujących celów strategicznych i operacyjnych związanych jednostkami samorządu terytorialnego:

Cel Strategiczny Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny, uwzględniające wymogi teraźniejszości i oczekiwania przyszłości, służące poprawie jakości życia mieszkańców województwa lubelskiego.

Cel operacyjny 1. Zachowanie potencjału krajobrazu kulturowego województwa.

Celowi temu przyświeca intencja zachowania dobrostanu zasobu dziedzictwa kulturowego, poprzez aktualizację oceny stanu zachowania oraz potrzeb konserwatorskich obiektów zabytkowych w regionie, w poszczególnych kategoriach, ze szczególnym zwróceniem uwagi na obiekty, w których zachodzi proces degradacji. Założenia te realizowane będą poprzez następujące działania:

Działanie 1. Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa.

Działanie 2. Dbłość o zabytki własne województwa.

Działanie 3. Wspieranie działań służących ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego - aktywny udział w pozyskiwaniu środków na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.

Cel operacyjny 2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego oraz idei opieki nad zabytkami.

Głównym założeniem działań zaplanowanych do realizacji w tym celu operacyjnym jest popularyzacja i promocja bogactwa dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny. Realizowanie i wspieranie aktywnego marketingu tych zasobów będzie miało także wpływ na rozwój gospodarczy regionu. Ekspozowanie odrestaurowanych obiektów zabytkowych zaplanowane w poniższych działaniach, będzie służyć także krzewieniu idei opieki nad zabytkami, ukazując efekty starań w przywracaniu pierwotnego piękna i wartości śladów naszej historii.

Działanie 1. Utworzenie Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego.

Działanie 2. Przygotowywanie wydawnictw prezentujących bogactwo dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego.

Działanie 3. Organizacja konkursu fotograficznego „Odkrywamy dziedzictwo Lubelszczyzny” z wydawnictwem pokonkursowym w formie kalendarza.

Działanie 4. Upowszechnianie idei opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 3. Żywa tradycja – inwentaryzacja i ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Lubelszczyzna jako obszar jest bardzo bogatym i wyrazistym kulturowo regionem. Co najważniejsze z ciągle żywymi przejawami funkcjonowania tradycji w wielu jej aspektach. Miała na to wpływ niewątpliwie specyfika regionu, ale także nie przerwana transmisja tradycji, która przekazywana bezpośrednio, w sposób ustny, jest warunkiem jej trwałości i autentyczności. Działania zaplanowane w tym celu mają za zadanie pomoc w określeniu tych przejawów, usystematyzowaniu i ochronie, a tym samym w odkrywaniu tożsamości regionalnej depozytariuszy tradycji i wzmacnianiu więzi społecznych.

Działanie 1. Zacieśnienie współpracy ze środowiskiem naukowym służącej eksploracji, identyfikacji i dokumentacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego subregionów Lubelszczyzny.

Działanie 2. Wpisy na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego unikatowych zjawisk występujących na terenie Lubelszczyzny.

Działanie 3. Wspieranie wydarzeń i inicjatyw służących ochronie i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz ich depozytariuszy.

Ze względu na ogólny charakter dokumentu obejmującego swoim zakresem całe województwo w jego treści brak odniesień do terenów objętych gminnym programem opieki nad zabytkami.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2030

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 z perspektywą do roku 2030 jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego. Przyjęto go uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r.

Strategia dość ogólnie traktuje tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego, wskazano jednakże priorytety rozwoju województwa w tym zakresie, poprzez pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego. Ponadto w częściach poświęconych turystyce oraz ochronie dziedzictwa kulturowego strategia podkreśla potrzebę:

1. ochrony krajobrazu kulturowego głównych ośrodków turystycznych,
2. umacniania publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania,
3. wykorzystywania dziedzictwa kulturowego regionu jako elementu wzbogacania rynku pracy (promocja zewnętrzna),
4. stworzenia sprawnego systemu finansowania rewaloryzacji zabytków.

Treść dokumentu zgodna jest z założeniami niniejszego programu, gdzie podkreśla się konieczność finansowania z budżetu gminy prac renowacyjnych, a także zaleca się wykorzystanie zabytków w działaniach promocyjnych gminy.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego jest najważniejszym dokumentem strategicznym mającym na celu realizację zasad ładu przestrzennego w województwie lubelskim. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu. Plan nie posiada ustalonego czasokresu obowiązywania, ale jest to dokument komplementarny i spójny ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego. Przyjęty został uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XI/162/2015 z dnia 30 października 2015 r. Plan wskazuje cele strategiczne zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Są to:

- poprawa jakości środowiska kulturowego poprzez ochronę wartości regionalnych,
- rewaloryzacja zasobów zabytkowych,
- kształtowanie rozwoju w ciągłości (kontynuacji) historycznej i kulturowej,
- porządkowanie struktury przestrzennej celem optymalizacji intensywności zabudowy i poprawy estetyki krajobrazu województwa.

Trzy główne cele zagospodarowania przestrzennego w województwie lubelskim:

Cel 1 – Efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania, na które składa się m.in. ochrona środowiska przyrodniczego i kulturowego o najwyższych wartościach.

Cel 2 – Tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju województwa i podnoszenie poziomu i jakości życia mieszkańców przez m.in. poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Cel 3 – Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności obszaru województwa, a przede wszystkim m.in. zwiększenie atrakcyjności województwa z punktu widzenia walorów środowiska i kontaktów z bliższym i dalszym otoczeniem.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – środowisko kulturowe sformułowano następujące cele:

Cel główny: Ochrona i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cele operacyjne:

- umacnianie publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania;
- tworzenie warunków ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego regionu jako miejsca spotkań trzech różnych kultur: łacińskiej, prawosławnej i żydowskiej;
- tworzenie warunków powszechnej dostępności dóbr kultury niezależnie od środowiska społecznego i miejsca zamieszkania.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – środowisko przyrodnicze sformułowano następujące cele:

Cel główny: Kształtowanie struktur przestrzennych powstrzymujących dewaloryzację środowiska i umożliwiających aktywną ochronę jego wartości w warunkach gospodarczego wykorzystania.

Cele operacyjne:

- dostosowanie zagospodarowania przestrzennego do cech naturalnych, predyspozycji, walorów i odporności środowiska na antropopresję – harmonizacja zagospodarowania przestrzennego z układem przyrodniczym;
- zachowanie i pomnażanie dziedzictwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych.
- W sferze zagospodarowania przestrzennego – sieć osadnicza sformułowano następujące cele:

Cel główny: Tworzenie warunków racjonalnej i ekonomicznie efektywnej urbanizacji województwa.

Cele operacyjne:

- wspomaganie rozwoju sieci miast i innych ośrodków generujących aktywizację społeczno-gospodarczą;
- wdrażanie wzorów wielofunkcyjnego modelu obszarów wiejskich.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – infrastruktura społeczno – gospodarcza sformułowano następujące cele:

Cel główny: Kształtowanie optymalnego przestrzennie, funkcjonalnie i ekonomicznie modelu wyposażenia regionu w obiekty i urządzenia infrastruktury społeczno-gospodarczej, służącej wzmocnieniu jego atrakcyjności rozwojowej, konkurencyjności i jakości życia mieszkańców.

Cel operacyjny:

- rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej w warunkach ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Naczelną zasadą zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego określono wpisanie dziedzictwa kulturowego w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz, co dotyczy zarówno zespołów, jak i poszczególnych obiektów zabytkowych.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego ustalono również zasady gospodarowania przestrzenią do których zaliczono m.in.: szczególną ochronę i oszczędne wykorzystanie przestrzeni niezurbanizowanej, stanowiącej trudno odnawialny zasób przestrzeni regionu, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. krajobrazów wiejskich o zachowanej tożsamości kulturowej.

Wiodące działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego obejmują takie dziedziny, jak:

- ochrona miast historycznych (ochrona, konserwacja, rewaloryzacja i rewitalizacja historycznej substancji i struktury zabytkowej oraz kreowanie wizerunku zespołu zabytkowego jako żywego elementu współczesnego i rozwijającego się miasta);
- rewaloryzacja krajobrazów (najcenniejszych założeń kompozycyjnych i krajobrazowych);
- zabytki sakralne;
- obszary archeologiczne;
- ochrona krajobrazu kulturowego;
- działania proturystyczne – zagospodarowanie obiektów historycznych i zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki.

Główne kierunki i priorytety działań w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego w województwie:

- prowadzenie ochrony konserwatorskiej poprzez konserwację będącą działaniem zmierzającym do permanentnego utrzymania zabytków w stanie gwarantującym zachowanie ich wartości, rewaloryzacje i adaptacje do nowych funkcji oraz „kontynuację” czyli tworzenie współczesnego otoczenia zabytków w nawiązaniu do tradycji.
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego.
- tradycja i tożsamość kulturowa – utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności z miejscem zamieszkania.
- rozwój aktywności kulturalnej.

PROGRAM ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Program określa stan środowiska kulturowego województwa lubelskiego. W diagnozie przedstawione zostały instytucje i organizacje pełniące role kulturotwórczą, nakłady finansowe jednostek samorządu terytorialnego na kulturę oraz dane dotyczące uczestnictwa w kulturze różnych grup ludności. Dokument nie ma charakteru prawa miejscowego i nie wskazano czasokresu jego obowiązywania.

Przeprowadzona diagnoza, pozwoliła na wskazanie słabych i mocnych stron sfery kulturowej województwa. Do mocnych stron zaliczono m.in. bogate dziedzictwo kulturowe – wysokie nasycenie obszarów wiejskich w województwie obiektami kultury – ciekawymi i różnorodnymi oraz wielokulturowy charakter dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Słabe strony to m.in.: niskie nakłady finansowe na kulturę, w tym na remonty i konserwację zabytków oraz brak badań, analiz i opracowań dotyczących środowiska kulturowego na obszarach wiejskich.

Szans rozwoju kultury upatruje się w działaniach takich jak: możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych w sferze kultury czy rozwój turystyki.

Prognoza rozwoju środowiska kulturowego opracowana w ramach programu wskazuje, że działalność kulturalna i dziedzictwo narodowe będą stanowiły w przyszłości niezwykle ważny czynnik konkurencyjności regionów, z tego też względu należy traktować kulturę nie tylko jako odbiorcę efektów wzrostu gospodarczego, ale właśnie jako stymulatora rozwoju.

KONCEPCJA PROGRAMOWO – PRZESTRZENNA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Celem nadrzędnym koncepcji jest „Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu”. W ramach tego celu wyznaczono następujące priorytety:

Priorytet 1. Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych

Cel operacyjny 1.1 Podnoszenie konkurencyjności produktów strategicznych dla rozwoju turystyki w województwie

Kierunki działań celu:

- kreowanie nowoczesnej oferty turystycznej w oparciu o walory kulturowe markowych produktów turystycznych,
- utrzymywanie i promowanie istniejących kulturowych szlaków turystycznych,
- lepsza ochrona i ekspozycja istniejących atrakcji turystycznych województwa, a zwłaszcza dziedzictwa kultury, historii i unikatowych walorów przyrodniczych,
- poprawa wizerunku i postrzegania województwa lubelskiego.

Priorytet 2. Kształtowanie walorów turystycznych województwa

Cel operacyjny 2.1 Podnoszenie atrakcyjności poprzez ochronę, ekspozycje zasobów kulturowych i przyrodniczych

Kierunki działań celu:

- ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- ochrona kulturowa, wzbogacenie kulturowe regionu (m.in.: ochrona i rewaloryzacja, a także podniesienie ekspozycyjności wszystkich zabytkowych zespołów architektonicznych obiektów drewnianych i murowanych oraz
- zespołów urbanistycznych ochrona i rewaloryzacja oraz podniesienie ekspozycyjności wszystkich sanktuariów w regionie).

Priorytet 3. Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych Cel operacyjny 3.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury uzupełniającej Kierunek działań celu:

- dostosowanie istniejących placówek kultury do potrzeb ruchu turystycznego i ich szersze udostępnienie dla turystów.

Koncepcja wskazuje główne kierunki kształtowania przestrzeni turystycznej województwa lubelskiego oraz określa czynniki atrakcyjności turystycznej wskazanych obszarów i rejonów. Zaliczyć do nich można:

- występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz sanktuariów,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- walory kulturowe,
- sposoby udostępniania walorów turystycznych obszaru.

Koncepcja zwraca też uwagę na ważną rolę turystyki kulturowej. Wykreowanie wydarzeń i imprez kulturalnych oraz miejsc z nimi związanych jest szansą dla regionu. Główne kierunki rozwoju sektora turystycznego to m.in.:

- turystyka krajoznawcza - indywidualna i zorganizowana (wycieczkowa) wykorzystująca dziedzictwo kulturowe, oparte o ekspozycje zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu;
- turystyka wielokulturowego pogranicza – związana z różnorodnością i wielokulturowością historyczną regionu;
- turystyka promocyjna - związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami, czy twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem.

Tradycje kultury ludowej kultywowane są w wielu miejscowościach regionu, a ich ochronie i popularyzacji służy szereg festiwali i przeglądów. Obejmuje ona także promocję organizowanych przez organizacje i samorządy cyklicznych imprez artystycznych, folklorystycznych czy też sportowych;

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU RYCKIEGO

Na rok 2024 powiat rycki nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KŁOCZEW

Dla miejscowości Kłoczew Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego wyznacza rangę lokalnego ośrodka kultury, wynikającą z istniejących uwarunkowań i pośrednio ze struktury osadnictwa z utrzymaniem istniejących instytucji kultury.

W zakresie ochrony wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, ustalono historyczne rozplanowanie przestrzenne, historyczną strukturę funkcjonalną, wartościowe obiekty kubaturowe oraz wartości ekspozycyjno-krajobrazowe. Wnioski wpływające ze stanu wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, umożliwiły określenie stref ochrony konserwatorskiej. Strefy te grupują obszary i zespoły o podobnej wartości kulturowej, przyrodniczej i krajobrazowej. Wyznaczenie w ich zasięgu chronionych pojedynczych obiektów, umożliwia ponadto ich ochronę niezależnie od charakteru strefy w jakiej się znajdują.

STREFA „A” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej, obejmuje: zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków „A”, wskazane do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków:

- Jagodne (właśc. obręb Gózd) – zespół podworski: dwór, rządówka, park krajobrazowy oraz dwie oficyny, kuźnia, trzy budynki gospodarcze – rejestr zabytków: A/346;
- Kłoczew ul. Długa – kościół paraf. pw. św. Jana Chrzciciela, dzwonnica, kaplica pw. św. Barbary, brama prowadząca na cmentarz kościelny wraz z otoczeniem – rejestr zabytków: A/1162;
- Kłoczew – park krajobrazowy – rejestr zabytków: A/1162;
- Stare Zadybie – zespół podworski: dwór, stajnia, stodoła, gorzelnia, park – rejestr zabytków: A/417;

Strefa „A” obejmuje obszar, na którym elementy historycznego układu przestrzennego miejscowości lub jego części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nim integralnie teren i krajobraz zachowały się w tak wysokim stopniu, że znajdujący się na nim zespół wyróżnia się w całości układu przestrzennego współczesnej miejscowości swoimi cechami przestrzennymi, a w szczególności tym, że dominują w nim elementy historycznej kompozycji przestrzennej, obrazujące czytelnie historyczne pochodzenie zespołu oraz reprezentacyjne lub typowe dla pewnego okresu rozwoju architektury i urbanistyki pod względem rozplanowania, zabudowy oraz układu terenu i krajobrazu.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „A” zostały określone w formie zakazów, wymagań i postulatów:

- obszary i obiekty objęte strefą A należy zachować w ich pierwotnej formie zewnętrznej i wewnętrznej,
- wymaga się zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymanie istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów roślinności wysokiej, osi widokowych i kompozycyjnych, układu stawów i cieków wodnych,
- wymaga się zachowania istniejących podziałów parcelacyjnych,
- zakazuje się wytyczania nowych ciągów komunikacyjnych.

W miejscowości Stare Zadybie w obrębie zespołu dworsko-parkowego wpisanego do rejestru zabytków pod nr A/417, projektowana zmiana funkcji na działce nr 38/1 w planie miejscowym winna sankcjonować historyczny i reprezentacyjny charakter miejsca. Możliwa jest adaptacja dworu na mieszkanie właściciela (funkcja rezydencjonalna), pensjonat, hotel, usługi ogólnospołeczne i kulturalne np. sale konferencyjne, miejsce imprez kulturalnych, itp. przy uwzględnieniu (jako funkcji uzupełniającej) części mieszkalnej. Teren zabytkowego parku należy utrzymać w niezmienionej funkcji z docelową rewaloryzacją założenia.

Wszelkie prace prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego w formie decyzji administracyjnej i mogą zostać poprzedzone wydaniem zaleceń konserwatorskich zgodnie z odpowiednimi przepisami szczegółowymi. Dla obiektów i zespołów objętych ścisłą ochroną konserwatorską (wpisanych do rejestru zabytków) ustala się:

- zachowanie zabytków w ich obecnej formie przestrzennej wraz z ich najbliższym otoczeniem;

- utrzymanie, w miarę możliwości, pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (dopuszcza się możliwość dokonania zmian w sposobie użytkowania o ile zostaną zaakceptowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku;
- przywracanie w miarę możliwości, utraconych wartości obiektom przy poprawie standardu funkcjonalnego i technicznego;
- zagospodarowanie terenów otaczających w sposób zgodny z zabytkowym charakterem obiektu;
- zagwarantowanie stref ochrony krajobrazowej i osi widokowych, stref ekspozycji i stanowisk wpisanych do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków;
- pozyskiwanie inwestorów zainteresowanych zagospodarowaniem i rewaloryzacją obiektów zabytkowych.

STREFA „B” – ochrony zachowanych elementów zabytkowych, obejmuje: zabytki nieruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji – niewpisane do rejestru zabytków woj. lubelskiego, wskazane do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków:

- Gózd – wiatrak koźlak [nie istnieje];
- Jagodne – czworak;
- Kłoczew – organistówka przy kościele parafialnym;
- Kłoczew – domek kościelny;
- Rybaki – młyn, ob. elektryczny;
- Stare Zadybie – obora (w zespole dworsko – parkowym wpisanym do rejestru zabytków);
- Stare Zadybie – magazyn spirytusu (przy gorzelni wpisanej do rejestru zabytków);
- Wylezin – młyn wodny [nie istnieje];
- Wola Zadybska Kolonia Nr 21 – chałupa;
- Zaryte Olszyniak – młyn wodny;
- Gózd – cmentarz mariawicki;
- Kłoczew – cmentarz parafialny rzymskokatolicki.

Wszelkie prace prowadzone przy zabytkach nie wpisanych do rejestru a ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków, a do czasu jej założenia w odniesieniu do zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji.

STREFA „K” – ochrony krajobrazu, obejmuje:

- teren przy cmentarzu parafialnym w Kłoczewie,
- teren stawów przy zespole dworskim w Jagodnem,
- teren ze stawami przy młynie Olszyniak – Zaryte,
- teren ze stawami przy młynie w Rybakach,
- teren przy zespole dworskim i gorzelni w Starym Zadybiu,
- teren ze stawami przy młynie w Wylezinie.

Strefa „K” obejmuje tereny krajobrazu integralnie związane z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu. Granice strefy „K” wyznacza się obejmując nimi obszary jednorodne pod

względem rodzaju pokrycia terenu lub rodzaju związków widokowych w zespole zabytkowym. Strefa „K” została wprowadzona jako uzupełnienie stref ochrony konserwatorskiej „A” i „B” w charakterze otuliny. W strefie tej postuluje się:

- zachowanie istniejącego drzewostanu o charakterze zabytkowym,
- utrzymanie istniejącego użytkowania,
- nie wprowadzanie zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,
- nie lokalizowanie obiektów kubaturowych,
- wszelkie działania inwestycyjne i prace projektowe w tej strefie wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w ramach obowiązujących unormowań prawnych.

STREFA „E” – ochrony ekspozycji zespołu zabytkowego, obejmuje:

- widok na zespół kościoła parafialnego w Kłoczewie z drogi Trojanów – Kłoczew na wysokości cmentarza parafialnego w kierunku wschodnim.

Strefa „E” jest strefą ochrony ekspozycji, która obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Wyznaczenie granic strefy „E” jest zależne od wielkości i bogactwa sylwety zespołu zabytkowego, od rozłożenia akcentów dominujących, wreszcie od ukształtowania terenu, na którym położony jest zespół zabytkowy oraz tereny otaczające. Strefa ta podlega następującym rygorom:

- wprowadza się zakaz zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,
- wprowadza się zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych,
- wszelkie działania inwestycyjne i prace projektowe w tej strefie wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w ramach obowiązujących unormowań prawnych.

Ze względu na istniejące uwarunkowania, dla obszarów ujętych strefami ochrony konserwatorskiej, proponuje się sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego powinno odbywać się poprzez:

- kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa,
- utrzymanie regionalno – historycznej skali i struktury jednostek osadniczych,
- skupianie zabudowy na zasadzie dogęszczania istniejącej struktury jednostek osadniczych, przy kontynuowaniu historycznego układu i charakteru,
- osłonę zielenią wysoką obiektów dysharmonijnych,
- kształtowanie form zabudowy nawiązujących do budownictwa tradycyjnego, utrzymanie obiektów małej architektury współtworzących walory krajobrazu kulturowego.

Należy stwierdzić, że choć pod względem archeologicznym gmina nie należy do najbogatszych, (co prawda znaczna jej część nie została zbadana) odkryto i tutaj kilkanaście stanowisk, które roją spore nadzieje na uzyskanie ciekawych wyników naukowych i efektownych zabytków (takie efekty przyniosły badania np. w Kłoczewie stan. 1). Celowe, a nawet konieczne wydaje się podjęcie kroków w celu ich ochrony, a w przypadku koniecznej inwestycji połączonej z niszczeniem zabytków, dokładnego ich zbadania.

Przy opracowaniach studialnych zaleca się stosować następujący podział stanowisk archeologicznych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, w zależności od ich wartości poznawczej (naukowej):

1. Stanowiska archeologiczne pod ścisłą ochroną, tereny o rozpoznanej zawartości reliktywów archeologicznych i określonych ściśle granicach, np. grodziska, wzgórza zamkowe, pojedyncze kurhany, cmentarzyska kurhanowe lub inne o dużej wartości poznawczej stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Na terenie gminy Kłoczew takich stanowisk dotychczas nie zarejestrowano.
2. Stanowiska pradziejowe i wczesnośredniowieczne (do XIII w) o znanej lokalizacji oraz wsie o XV i XVI-wiecznej metryce. Wszystkie planowane w granicach stanowisk archeologicznych działania, w tym działania inwestycyjne wiążące się z koniecznością ingerencji w strukturę gruntu lub inne prace przekształcające powierzchnie terenu, które mogą doprowadzić do zniszczenia lub uszkodzenia archeologicznych substancji podlegają zaopiniowaniu przez LWKZ.
3. Domniemane stanowiska archeologiczne – miejsca niedostępne podczas badań powierzchniowych lub szczególnie zagrożone zniszczeniem a charakteryzujące się dobrymi warunkami osadniczymi, choć nie odkryto dotychczas stanowisk archeologicznych oraz stanowiska średniowieczne i nowożytnie.

Dla stanowisk z pkt. 2 wszelka działalność inwestycyjna, a w szczególności ta, która łączy się z naruszeniem ziemi na głębokość 30 cm, musi być dokonywana po uprzednim uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W razie stwierdzenia reliktywów archeologicznych wszelkie prace powinny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzanych w trybie pilnym dla szybkiego udostępnienia terenu pod inwestycję. Ich wyniki powinny decydować o możliwości kontynuowania prac, ewentualnie o ich zaniechaniu i zmianie przeznaczenia gruntów. Teren przebadany archeologicznie jest uważany za zniszczony (za wyjątkiem reliktywów architektury) i jako taki może być udostępniony do dalszych prac budowlanych.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może nie udzielić zgody na lokalizację inwestycji na obszarze zabytkowym, jeżeli przemawiają za tym postanowieniem ważne względy merytoryczne (ochrona, zachowanie unikatowych wartości naukowych zabytków dla przyszłych badań). W uzasadnionych przypadkach Wojewódzki Konserwator Zabytków może zrezygnować z wymogu nadzoru konserwatorskiego, gdyż dane dot. stanowisk archeologicznych nie zawsze pokrywają się całkowicie z informacjami na mapach zasadniczych lub gdy mamy do czynienia z drobną inwestycją np. przyłącza kabla. Jeżeli fakt niszczenia lub zagrożenia substancji zabytkowej stanowiska archeologicznego zostanie ujawniony, Wojewódzki Konserwator Zabytków podejmuje działania prowadzące do wpisu zagrożonego stanowiska do Rejestru Zabytków. Decyzja o wpisie do Rejestru Zabytków określa warunki użytkowania gruntów lub obszaru wpisanego do Rejestru.

W związku z powyższym w tekście studium umieszcza się poniższy zapis: Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie wyznaczonych stanowisk archeologicznych wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych w formie nadzoru. Na badania te należy uzyskać pozwolenie LWKZ. Planowane w obrębie stanowisk archeologicznych zamierzenia inwestycyjne m.in. związane z budową nowych budynków i inwestycji liniowych (drogi, sieci, melioracje, infrastruktura techniczna), którym towarzyszą prace ziemne i przekształcenia naturalnego ukształtowania – wymagają wcześniejszego uzgodnienia w celu uzyskania zaleceń konserwatorskich dla przedmiotowej inwestycji.

W przypadku nieprzewidzianego odkrycia lub ujawnienia podczas pozostałych nienadzorowanych archeologicznie prac ziemnych i budowlanych przedmiotów, które posiadają cechy zabytku archeologicznego (np. fragmenty naczyń glinianych, szklanych, kafli, fragmenty konstrukcji murowanych, drewnianych, wyroby metalowe, znaleziska monetarne, materiały kostne będące pozostałościami pochówków, itp.) odkrywcy i osoby prowadzące roboty obowiązane są wstrzymać wszelkie prace mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryte zabytki, a także zabezpieczyć je oraz miejsce ich odkrycia i niezwłocznie zawiadomić Lubelskiego Konserwatora Zabytków lub Wójta Gminy.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

W aktualnym podziale administracyjnym kraju gmina wchodzi w skład powiatu ryckiego w województwie lubelskim. Sąsiadujące gminy to: Trojanów i Żelechów z powiatu garwolińskiego w województwie mazowieckim, Wola Mysłowska i Krzywda z powiatu łukowskiego oraz Nowodwór i Ryki z powiatu ryckiego. Gmina Kłoczew posiada powierzchnię 143,2 km². Liczba miejscowości w gminie wynosi 29. Liczba sołectw wynosi 27.

Gmina Kłoczew położona jest obok drogi ekspresowej (nr 17) o znaczeniu międzynarodowym, niemal w połowie odcinka tej drogi z Warszawy do Lublina.

Powiązania kolejowe umożliwia linia kolejowa Dęblin-Łuków, przebiegająca również poza terenem gminy.

Peryferyjne położenie w stosunku do większych ośrodków miejskich (Warszawy, Lublina, Radomia i Siedlec) oraz niewielkie najbliższe miasta (Ryki ok. 11 tys. mieszkańców, Żelechów ok. 4 tys.) przesądza o rolniczym charakterze gminy. Powierzchnia użytków rolnych (w granicach administracyjnych) wynosi nieco ponad 10 tys. ha. Wysokie zatrudnienie w rolnictwie sprawia, że przy przeciętnych warunkach glebowych gmina posiada poziom produkcji zwierzęcej znacznie przewyższający średni w powiecie ryckim i województwie lubelskim.

Pod względem fizycznogeograficznym (wg J. Kondrackiego) gmina Kłoczew leży na obszarze mezoregionu Wysoczyzna Żelechowska, należącego do makroregionu do Niziny Południowo

Podlaskiej. Rzeźba obszaru gminy Kłoczew została wykształcona przez lądolód stadiau Warty. Pod względem morfologicznym położona jest na zdenudowanej wysoczyźnie morenowej. Obszar gminy, to powierzchnia wysoczyzny morenowej rozcięta doliną Okrzejki i Swarzyni. W ukształtowaniu powierzchni gminy wyróżniają się liczne, stosunkowo płytkie i rozległe doliny boczne w stosunku do dolin wymienionych rzek, które powodują charakterystyczne urozmaicenie rzeźby.

Obszar gminy Kłoczew leży w dorzeczu Wisły, w zlewni Okrzejki. Tylko północne fragmenty gminy należą do zlewni Wilgi. Rzeka Okrzejka jest prawostronnym dopływem Wisły. Jej źródła znajdują się poza gminą Kłoczew. Na terenie gminy, w obrębie rozległej doliny jest na fragmentach wschodnich uregulowana i stanowi element systemu melioracyjnego. Obiektem szczególnym jest kompleks stawów w Goździe o pow. 200 ha. Prawostronnym lokalnym dopływem Okrzejki jest rzeka Swarzyna. Wraz ze swym dopływem: Kobylą Rzeką i systemem drobniejszych cieków tworzy dość rozległy system hydrograficzny

Lesistość gminy jest bardzo niska i wynosi niewiele ponad 20% przy średniej krajowej 27% . Jednak i tak mała wielkość jest stosunkowo wysoka na tle całego regionu. Lasy na terenie gminy występują równomiernie w niewielkich kompleksach poza dolinami. Większe zespoły leśne występują:

- na północy (wzdłuż wododziału od Nowego Zadybia na wschód, wzdłuż granicy gminy),
- na południowym wschodzie (Bramka, Zwadnik, Czernic),
- na zachód od wsi gminnej Kłoczew.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY

Wczesnośredniowieczne osadnictwo na terenach, na których położona jest obecna gmina Kłoczew, udokumentowane jest zarówno materiałami źródłowymi pisanymi, jak i zabytkami archeologicznymi odkrytymi na tym obszarze, podczas powierzchniowych badań archeologicznych w ramach opracowywania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W okresie powstawania państwowości polskiej, na terenach południowego Mazowsza prawobrzeżnego i ziemi sieciechowskiej a później stężyckiej, do której przynależał obszar dzisiejszej gminy Kłoczew, osadnictwo rozprzestrzeniało się najpierw wzdłuż Wisły a następnie posuwało się w kierunku wschodnim. Proces ten był bardzo powolny z uwagi na to, iż tereny te były mocno porośnięte lasami, a także nękane były grabieżczymi napadami Jadźwingów, Litwinów i Rusinów. Bardziej masowe osadnictwo po prawej stronie Wisły, rozwinęło się w końcu XIII wieku po rozgromieniu plemienia Jadźwingów oraz po podpisaniu unii polsko-łitewskiej.

Duży wpływ na zwiększenie osadnictwa i zasiedlanie tych terenów, miała decyzja biskupa krakowskiego Bodzanty w 1359 roku, zwalniająca mieszkańców ziemi sieciechowskiej, lubelskiej i łukowskiej od dziesięciny kościelnej na trzydzieści lat. W wyniku wspomnianych faktów nastąpiła masowa ekspansja etniczna elementów mazowieckich z lewego brzegu Wisły i rozpoczęło się intensywne zasiedlanie tych terenów. Dlatego we wczesnym średniowieczu powstają tu osady leśne a następnie targowe, do których zaliczany jest Kłoczew. Ponadto XIV-wieczną metrykę posiada wieś Stare Zadybie, stanowiąca w tym czasie własność królewską.

W 1568 roku powstała samodzielna ziemia stężycka. Ziemia stężycka podzielona była na parafie. Teren obecnej gminy podzielony był między parafie: Kłoczew, Żelechów, Okrzeja i Korytnica. W obecnej gminie Kłoczew były wsie królewskie oraz wsie prywatne.

Kłoczew i okolice był ważnym rejonem produkcji zboża na eksport. Zapiski informujące o tym fakcie odnoszą się zarówno do wsi królewskich jak i prywatnych.

Zboże spławiano Wisłą do Gdańska, a stamtąd drogą morską przewożono je na zachód Europy.

Tragicznym czasem w historii tych ziem był „potop” szwedzki. Wiele wsi było opuszczonych, a w parafii Kłoczew skupiającej 7 wsi pozostało tylko 94 domy mieszkalne. Z upadku te tereny podniosły się dopiero w końcu XVIII wieku.

W 1795 roku w wyniku III rozbioru upadła I Rzeczpospolita. Wtedy to województwo sandomierskie i lubelskie stało się częścią zaboru austriackiego. Z tych ziem utworzono Galicję Zachodnią w ramach Cesarstwa Austrii. Galicja Zachodnia podzielona była na cyrkuły. Kłoczew znalazł się w cyrkule łukowskim. Na przełomie 1801 i 1802 roku cyrkuł łukowski został zlikwidowany, a Kłoczew znalazł się w cyrkule lubelskim. Ten stan również nie trwał długo, ponieważ wiosną 1809 roku wojska napoleońskie oraz armia Księstwa Warszawskiego pokonały armię austriacką i Galicja Zachodnia, na mocy pokoju wiedeńskiego z 1809 roku, znalazła się w obrębie Księstwa Warszawskiego.

Księstwo Warszawskie jako twór czasów napoleońskich podzielony był wzorem Francji na powiaty i departamenty. Administracja Księstwa Warszawskiego postanowiła podzielić nowe ziemie nie nawiązując do czasów I RP ani do podziałów austriackich. Prace nad podziałem administracyjnym trwały aż do kwietnia 1810 roku, kiedy na mocy dekretu podzielono nowe ziemie na powiaty i departamenty. Utworzono wtedy zupełnie nowy powiat żelechowski skupiający całość ziem obecnej gminy. Powiat żelechowski należał do departamentu siedleckiego.

W 1815 roku upadło Księstwo Warszawskie a departament siedlecki znalazł się w składzie Królestwa Polskiego pod berłem cara. Rosjanie nie chcieli zrażać do siebie Polaków. Powstała wtedy armia polska, nadano liberalną konstytucję a dawne departamenty przemianowano na polską nazwę, województwa. Utrzymał się podział na powiaty, wprowadzono za to dodatkowy podział na obwody, wchodzące w skład województw, skupiające po dwa lub trzy powiaty. Powiat żelechowski i łukowski tworzyły obwód łukowski w województwie siedleckim.

Po powstaniu listopadowym skończył się okres liberalnego podejścia do spraw Polski. Województwa przemianowano na gubernie, a w 1845 roku dotychczasowe powiaty stały się okręgami, obwody zaś przemianowano na powiaty. Tak, więc cały teren gminy wszedł do powiatu łukowskiego. Powiat łukowski wszedł w skład dużej guberni lubelskiej, zlikwidowano gubernie siedlecką.

Rok 1864 przyniósł ogromne zmiany na polskiej wsi. Na mocy ukazu carskiego dokonano uwłaszczenia chłopów. Dotychczasowe obszary dworskie lub rządowe zostały w dużej części rozparcelowane pomiędzy użytkujących je chłopów. Jednak część folwarków pozostała w rękach szlachty i rządu.

Drugim ważnym wydarzeniem z tego okresu było utworzenie samorządowych gmin wiejskich. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie) jak i dworskie (folwarki). Częściami składowymi były gromady (wsie) na czele z sołtysem, którego wybierało zgromadzenie gromadzkie. Organem uchwałodawczym gminy było zebranie gminne, na którym prawo głosu mieli gospodarze posiadający co najmniej 3 morgi gruntu. Zebranie gminne wybierało wójta i ławników (zarząd gminy). Wójt miał uprawnienia policyjno-administracyjne i sędownicze. Wójt gminy musiał posiadać przynajmniej 25 lat. Musiał też mieć przynajmniej 6 mórg gruntu. Nie miał obowiązku posiadać umiejętności pisania i czytania. Gmina zarządzała szkolnictwem gminnym. Urzędem gminy kierował pisarz gminny, który często był najważniejszą osobą w urzędzie z racji umiejętności pisania i czytania.

W 1864 roku utworzono gminę wiejską Kłoczew. W skład gminy weszły wszystkie miejscowości obecnej gminy z wyjątkiem Wylezina włączonej do gminy Trojanów. W 1867 roku Rosjanie wprowadzili już ostatnią reformę administracyjną. Powiat łukowski podzielono na mniejsze powiaty. Powstał wtedy powiat garwoliński, a w jego składzie gmina Kłoczew. Powstała też od nowa gubernia siedlecka w skład której weszły powiaty łukowski i garwoliński.

W skład gminy Kłoczew w drugiej połowie XIX wieku wchodziły: Bramka, Borucicha, Budziska, Carewdar, Czernie, Dworzec, Derlatka, Grabów, Gózd, Gęsia Wólka, Janopol, Jagodne, Kłoczew, Kawęczyn, Kokoszka, Kąty, Kurzelaty, Kosiny, Leonów, Majaczyn, Ochodno, Przykwa, Pyrka, Padacz, Polny Młyn, Rybak, Sokoła, Sosnówka, Stryj, Serwatka, Szczepaniec, Wilhelmów, Wola Zadybska, Wygranka, Zwadziek, Zofinin, Zadybie i Zaryte.

W całej gminie w 1882 roku były trzy szkoły elementarne, gospodarstwa rybne w Jagodnem i Zadybiu. Kilka cegielni, wiatraków i młynów wodnych na rzece Okrzejce.

W 1914 roku wybuchła I wojna światowa. W wyniku działań wojennych wojska rosyjskie zostały w 1915 roku wyparte przez wojska niemieckie i austro-węgierskie. Tereny nadwieprzańskie znalazły się pod wojskową okupacją niemiecką.

W listopadzie 1918 roku skończyła się niemiecka okupacja. Po odzyskaniu niepodległości pierwszymi jednostkami administracyjnymi jakie funkcjonowały były gminy i powiaty. W sierpniu 1919 roku na mocy ustawy sejmowej powstało województwo lubelskie, a w jej składzie powiat garwoliński. W II Rzeczypospolitej granice gmin i powiatów nie zmieniły się.

Według spisu powszechnego z 1929 roku gmina Kłoczew liczyła 1431 domy i 9 226 mieszkańców, z czego było 4 832 kobiet i 4 394 mężczyzn. Większość społeczności gminy stanowili rzymskokatolicy było ich 8 398 osób. Dużą grupę wyznaniową stanowili mariawici było ich 818 osób. W gminie mieszkało tylko 4 Żydów i 6 wyznawców prawosławia. Mariawici mieszkali głównie w Goździe (324 osoby), Grabowie Szlacheckim (230), Rzeczycy (78), Sokole (56), Wojciechówce (16) i Bramce (15 osób).

W skład gminy wchodziły następujące miejscowości: Borucicha, Bramka, Budziska, Czernic, Derlatka, Dworzec, Gęsia Wólka, Gozd, Górki, Grabów szlachecki, Huta Wymyśle, Huta Zadybska, Jagodne, Jakubówka, Janopol, Jesionówka, Julianów, Kawęczyn, Kąty, Kłoczew, Kokoszka, Kosiny, Kurzelaty,

Leonów, Majęczyn, Mała Okrzeja, Mamlicz, Marcinów, Ochodne, Olszyniak, Podarz, Podpyrka, Przykwa, Pyrka, Rybaki, Rzyczyna, Samotnia, Saturnia, Serwatka, Sokola, Sosnówka, Stryj, Szczepaniec, Wilhelmów, Własność, Wojciechówka, Wola Zadybska, Wygranka, Zadybie folwark, Zadybie Stare, Zadybie Nowe, Zaryte, Zwadnik. Według danych z Księgi Adresowej Polski z 1929 roku właścicielami ziemskimi w 1929 roku byli: Jan Czerniewski i Leon Czerniewski w Wilhelmowie, Jan Piaskowski w Zadybiu, Witold Rebek w Dworcu i Edward Szydłowski w Jagodnym.

W 1938 roku dokonano reorganizacji granic województw w Polsce. W wyniku tych zmian powiat garwoliński wszedł w skład województwa warszawskiego. We wrześniu 1939 roku na tereny gminy wkroczyły wojska niemieckie.

Do 1975 roku gmina leżała w granicach powiatu ryckiego, należącego wówczas do województwa warszawskiego. W latach 1975-1998 znajdowała się ona w granicach województwa siedleckiego, a obecnie ponownie znalazła się w powiecie ryckim, w województwie lubelskim.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie gminy Kłoczew zlokalizowano kilka cennych obiektów oraz zespołów obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego.

Zabytki sakralne reprezentuje zespół obiektów kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Kłoczewie. Miejskowa parafia została erygowana w 1559 roku, staraniem Marcina Kłoczowskiego. Pierwszy kościół wybudowany był z drewna i wiadomo, że w latach 1560 -1590 znajdował się w rękach ewangelików. Budowę murowanej świątyni w stylu barokowym rozpoczął w 1643 roku wojewoda podlaski Prokop Leśnowolski. Budowa po dłuższej przerwie wznowiona została w 2 poł. XVII wieku, a ostatecznie zakończona dopiero w 1759 roku.

Kościół reprezentuje typ świątyni jednowieżowej, jednonawowej, z elewacją frontową (prezbiterialną) uformowaną półkoliście i zakończoną szczytem z balkonem. Po bokach wzniesiono dwie wolno stojące, wieżowe dzwonnice, z których jedna pełni funkcję kaplicy (p.w. św. Barbary). Pomiędzy dzwonicami umieszczono, ozdobnie opracowaną bramę.

Założenie przestrzenne kościoła w Kłoczewie należy do grupy zespołów, określanymi założeniami dwuwieżowo-przestrzennymi. Charakterystyczną cechą tego założenia jest bezpośrednie, regularne i osiowe powiązanie kościoła z wnętrzem placu przedkościelnego, stanowiącego główny plac miejscowości. Monumentalny kościół będący najważniejszym akcentem architektonicznym, wytycza główną oś kompozycji założenia i podporządkowując sobie dwie dzwonnice z bramą między nimi, wiąże się w jednolitą kompozycję przestrzenną podlegającą barokowym zasadom kierunkowości, dośrodkowości i kulminacji. Trzeba podkreślić, że kościół w Kłoczewie stanowi dominantę nie tylko zespołu sakralnego i całej miejscowości ale również dość odległej okolicy.

Od strony pd.-wsch. kościoła usytuowana jest plebania, zbudowana pierwotnie w 2 poł. XVII w. jako szpital dworski, po spaleniu odbudowana ok. 1768 r. W otoczeniu plebanii pozostałości parku, założonego w 2 poł. XVII w., z występującymi głównie: lipami drobnolistnymi, kasztanowcami białymi i świerkami pospolitymi.

Z uwagi na wielką wartość historyczną architektoniczną przestrzenno- krajobrazową, cały zespół kościoła został wpisany do rejestru zabytków.

Dość dobrze zachowały się na terenie gminy zespoły dworskie w Jagodnem oraz w Starym Zadybiu. Dużą rangę wśród nich posiada założenie w Jagodnem z niezwykle interesującym drewnianym dworem, liczącym się w skali kraju. Potwierdzeniem tej opinii jest fakt, iż dworowi poświęcił jedną ze swych rozpraw wybitny polski uczony Władysław Tatarkiewicz, dokonując przy tym porównania z dworem ze Stanina i Sarnowa. Dwór został wybudowany na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu. Bryła parterowa z kolumnowym portykiem na osi głównej. Portyk czterokolumnowy z parami kolumn i trójkątnym frontonem z owalnym okulusem pośrodku. Elewacje otynkowane, otwory okienne prostokątne, sześciopolowe. Korpus nakryty potężnym dachem czterosпадowym o połaciach gontowych, po obu stronach osi symetrycznie rozmieszczone kominy oraz lukarny powiekowe, podkreślające osiowość oraz symetryczność budowli a zarazem całego założenia dworsko-parkowego.

Po bokach dworu rozmieszczono oficyny a od strony wsch., w odległości 100 m rządcówkę. Zespół folwarczny z okazałymi murowanymi budynkami gospodarczymi, rozplanowano w odległości około 200 m na pn.-wsch. od dworu. Poza zwartym zespołem znalazł się typowy murowany czworak oraz murowana z kamienia kuźnia, o niepospolitej architekturze z arkadowym podcieniem.

Wokół dworu rozciąga się ogród o ciekawej kompozycji, na którą składają się m. in. szpalerowe nasadzenia graniczne a od strony zach. pomnikowa aleja grabowa; stawy; skupiny starodrzewia; okazy soliterowe. Dopełnieniem kompozycji parkowej jest okazała aleja kasztanowcowa, wychodząca z pd.-zach. narożnika założenia i bardzo wyraziście rysująca się pośród pól. Do istotnych elementów zespołu dworskiego należą stawy rybne o imponujących powierzchniach, rozciągające od północy, wschodu i południa.

Tak interesująco rozplanowane rozległe założenie dworskie z cennymi obiektami, o czytelnej i klarownej kompozycji, osadzone w naturalnie zachowanym krajobrazie, wymaga wyjątkowej, szczególnie pieczołowitej ochrony konserwatorskiej.

Zespół dworski w Starym Zadybiu należy do charakterystycznych założeń rezydencjonalnych z ok. pół. XIX w. Murowany dwór został wzniesiony na planie litery "T" z ryzalitem wejściowym od frontu. Bryła korpusu głównego parterowa, z przylegającą doń częścią dwukondygnacyjną. Ściany otynkowane z podziałem ramowym. Dachy dwuspadowe kryte blachą.

W otoczeniu dworu rozciąga się park o układzie swobodnym, z wyróżniającymi się pomnikowymi jesionami wyniosłymi. Ponadto występują tu kasztanowce białe, klony zwyczajne, lipy drobnolistne, wiązy, a z iglaków jeden świerk pospolity.

Kilkadziesiąt metrów od dworu w kierunku pd.-wsch. usytuowana jest stajnia mieszcząca w swej części południowej dwukondygnacyjny spichlerz. Interesującego wyglądu nadaje budynkowi wglębny podcień na osi, wsparty na czterech drewnianych kolumnach. Dach dwuspadowy. W kierunku północnym od stajni znajduje się obora, a w kierunku pn.-wsch. okazała, murowana stodoła z oryginalnie opracowanymi ścianami o wątku ceglano-kamiennym. Przykryta dachem dwuspadowym z naczółkami.

Przy granicy parku od strony pd.-zach. Usytuowany jest zespół gorzelni z 1908 r., wchodzący w skład majątku. Budynki w tym zespole wzniesiono z czerwonej, wypalanej cegły, pozostawiając surowe, ceglane elewacje. Kilkukondygnacyjne obiekty gorzelni, a zwłaszcza wysoki, ceglany komin, stanowią wyraźną dominantę architektoniczną miejscowości.

Dwór wraz z parkiem, budynki folwarczne oraz gorzelnia zostały wpisane do rejestru zabytków.

Układy ruralistyczne na terenie gminy Kłoczew są mało zróżnicowane, zdecydowanie przeważa typ ulicówki. Taka wieś złożona jest z dwu szeregów zwarto stojących domów, tworzących wraz z zabudowaniami i ogrodami regularny prostokąt. Droga będąca główną arterią komunikacyjną przebiega przez środek wsi. Istnieją też wsie wielodrożnicówki pochodzenia samorządowego o nieregularnym układzie zabudowy, dostosowanym do terenu, np. Kłoczew, Gózd, Wola Zadybska.

W zabudowie zagród wiejskich na terenie gminy Kłoczew, typowe rozwiązanie sprowadzają się do założenia składającego się z trzech podstawowych, wolno stojących budynków: domu mieszkalnego, budynku inwentarskiego i stodoły. W obiektach wchodzących w skład siedliska, występuje głównie konstrukcja zrębowa. W wielu domach część mieszkalna (bez sieni, komory) jest oszalowana.

Wśród historycznych wiejskich obiektów mieszkalnych (nieobjętych jednak GEZ), zdecydowaną większość stanowią budynki drewniane. Przeważa typ domu szeroko frontowego, dwutraktowego o dośrodkowym układzie pomieszczeń, w którym pomieszczenia tworzą dwa ciągi wewnątrz rozplanowanych równolegle do osi wzdłużnej budynku. Domy o układzie jednoraktowym spotykane są sporadycznie, np. dom Nr 45 w miejscowości Stryj. Również bardzo rzadko spotyka się domy o symetrycznym układzie pomieszczeń, np.: dom Nr 30 w Nowym Zadybiu. Zasadniczo na terenie gminy występuje trzy rodzaje dachów: dwuspadowe - powszechnie stosowane; naczółkowe - mniej licznie spotykane, np.: plebania w Kłoczewie, dom Nr 22 w Woli Zadybskiej. Do unikatowych należą dachy czterospadowe. W wielu domach datowanych od początku XX wieku do lat 30-XX wieku występują dekoracyjnie opracowane szczyty, listwy podokapowe, nadokienniki, ganki itp. Do tej grupy obiektów należą m.in.: dom Nr 75 w miejscowości Czernic, dom Nr 30 w Nowym Zadybiu.

W gminie Kłoczew dość licznie zachowały się zabytkowe obiekty techniki. Do tej grupy obiektów należą młyny, gorzelnia, kuźnia. Jednakże zarówno gorzelnia w Starym Zadybiu jak i kuźnia w Jagodnem, ze względu na brak w nich zabytkowych maszyn i urządzeń, nie kwalifikują się do traktowania ich jako zabytki techniki w pełnym tego słowa znaczeniu. Dlatego poniższe dotyczy młynów z terenu gminy.

Do najstarszych młynów w tej okolicy zaliczany był młyn na rzece Okrzejce w Wylezinie, datowany na początek XIX wieku, jednak uległ on zniszczeniu (brak niestety informacji kiedy to się stało). Niewiele również pozostało z młyna wodnego na rzece Okrzejce w Janopolu. Do drugiej wojny światowej należał do folwarku Marcinów położonego w sąsiedztwie, nosił też taką samą nazwę. Według miejscowej tradycji istniał tu od setek lat. Obecna nazwa Janopol pochodzi od nazwy wsi, przy której jest położony. Wymurowany z betonowych pustaków budynek młyna, znajduje się w stanie daleko posuniętej destrukcji, komora turbiny wodnej zachowała się fragmentarycznie, dach korpusu głównym jest częściowo zawalony, we wnętrzu pozostałości mocno skorodowanych urządzeń młyńskich. Dość dobrze zachował się system wodny z groblami, mostem, upustem roboczym i jałowym.

Dwukondygnacyjny młyn wodny Olszyniak - Zaryte, pracujący do dzisiaj, wzniesiono na rzeczce Swarzynie w 2 poł. XIX w. Wybudowany został z drewna z zastosowaniem konstrukcji wieńcowej i posadowiony na ruszcie z pali drewnianych, wbitych rzędami w ziemię, zastąpionych obecnie podmurówką. Napędzany był kołem wodnym korzecznym. W latach 50-tych XX w. młyn zmodernizowano, wprowadzono napęd elektryczny, zamiast złożenia wypracowanych kamieni, ustawiono mlewniki walcowe oraz nowe odsiewacze płaskie. Ze starych urządzeń i maszyn z wyposażenia młyna, do dnia dzisiejszego pozostało złożenie walców, obłuskiwacz "Mars" oraz urządzenie czyszczące "Tryjgier". Zachowały się groble z częściowo czytelnym układem wodnym, m.in. stawy oraz uregulowana na kilkusetmetrowym odcinku rzeczka, przybierająca formę prostoliniowego kanału. Postuluje się objęcie młyna i całego założenia wodnego strefami ochrony konserwatorskiej.

Dość dobrze zachował się dziewiętnastowieczny młyn wodny na rzece Swarzyniec w Rybakach. Wzniesiony z grubych bali z zastosowaniem konstrukcji zrębowej. Posadowiony początkowo na palach drewnianych, a obecnie na murowanym fundamencie. Nakryty dachem dwuspadowym z naczółkami. Do 1930 r. do napędu młyna służyły dwa koła korieczne, a następnie turbina wodna Francisa mocy 15 KM. W czasie ostatniej wojny zainstalowano silnik spalinowy mocy 20 KM, mieszczący się w murowanej przybudówce. Wprowadzono też podwójne złożenia mlewników walcowych, złożenie kamieni, odsiewacz płaski czterodziałowy oraz maszyny czyszczące. W 1950 r. zainstalowano we młynie napęd elektryczny. Do dnia dzisiejszego przetrwała część starych maszyn i urządzeń, niektóre z nich jak np. kamienie młyńskie porzucono na zewnątrz, proponuje się objęcie młyna oraz czytelnego do dziś układu wodnego strefami ochrony konserwatorskiej.

Do nekropolii będących w kręgu zainteresowania konserwatorskiego, na terenie gminy Kłoczew należą cmentarze w Kłoczewie oraz w Goździe. Cmentarz parafialny wyznania rzym.-kat. w Kłoczewie, datowany na przełom XVI/XVII w. zaliczany jest do najstarszych cmentarzy w tym regionie. Jego tak wczesne powstanie w tym miejscu wyjaśnia fakt prawdopodobnego usytuowania tu pierwotnego kościoła. Cmentarz usytuowany jest przy drodze Kłoczew -Trojanów w otoczeniu pól uprawnych. Położony na zboczu niewielkiego wzniesienia opadającego ku Okrzejce w kierunku pd.-wsch. Posiada kształt trapezu, ogrodzony jest murem z dużych łupanych kamieni polnych.

Brama metalowa na ceglanych filarach, umieszczona jest w ogrodzeniu od frontu, tj. od strony drogi Kłoczew -Trojanów. Zasadniczym elementem kompozycyjnym założenia cmentarnego jest aleja

główna, od której odchodzą alejki boczne pod kątem prostym. Obecny układ kwater jest regularny i czytelny, nagrobki z reguły sytuowane są frontem do ogrodzenia frontowego tj. w kierunku pd.-wsch. Należy podkreślić, że pierwotny układ alejek, kwater i sytuowania nagrobków był inny, dzisiaj jest on zatarty. Świadczy o tym usytuowanie najstarszych zachowanych nagrobków, które zwrócone są frontami w kierunku wsch., zgodnie z orientacją starych budowli sakralnych.

Wśród nagrobków występuje wiele wartościowych pod względem historycznym i artystycznym, wykonanych z piaskowca, granitu, żeliwa, w tym wpisanych do rejestru zabytków. Do cennych nagrobków zaliczamy: Jana Czapskiego, zm. 1856 r., Nr rej. zab. B/ 190; Macieja Marcinkowskiego, zm. 1866 r., Nr rej. zab. B/190; Stefana Dębińskiego, zm. 1876 r.; Emilii z Plutów Marcinkowskiej, zm. 1877 r., Nr rej. zab. B/190; Rozalii Pawłowskiej, zm. 2 poł. XIX w., Nr rej. zab. B/190; Wilhelma Czerwińskiego, zm. 1878; Tozika Żeromskiego, zm. 1885 r.; Antoniego Żeromskiego, zm. 1887 r.; ks. Kazimierza Gumowskiego, proboszcza kłoczewskiego, zm. 1889 r.,; Janinki i Halinki Krasnodębskich, zm. 1889 r., i 1890 r.

Cmentarz mariawicki w Goździe reprezentuje typ skromnego cmentarza wiejskiego. Założony został na początku wieku XX. Usytuowany jest na pd.-wsch. krańcu miejscowości przy drodze polnej, stanowiącej granicę od strony północnej. Położony na nieznacznym wyniesieniu terenu porośniętym drzewami. Posiada kształt prostokąta, ogrodzony jest metalową siatką na słupkach betonowych. Brama wjazdowa metalowa, usytuowana jest w ogrodzeniu od strony drogi. Na cmentarzu brak jest wyraźnego podziału na kwatery. Nagrobki sytuowane są w różnych kierunkach. Kilka z nich, wykonanych z kutego żelaza posiada wartości zabytkowe. Z uwagi na wartości historyczne a także krajobrazowo-przestrzenne postuluje się objęcie cmentarza strefą ochrony konserwatorskiej.

Na terenie gminy Kłoczew znajdują się upamiętnione miejsca, dotyczące różnych wydarzeń historycznych, jakie miały miejsce od czasu odzyskania niepodległości przez Polskę. W centrum Kłoczewa, przy skrzyżowaniu dróg do Żelechowa i Trojanowa, został ustawiony w 1919 roku krzyż na wielostopniowym cokole, poświęcony poległym o wolność Ojczyzny legionistom. W górnej części cokołu zostały umieszczone odlane w metalu: orzeł z koroną, krzyż żołnierski oraz tablica inskrypcyjna z napisem.

Oryginalny pomnik ku czci lotników, w postaci skrzydła samolotu ustawiono w 1964 roku, w Starym Zadybiu. W sierpniu 1944 roku przy tej miejscowości, zorganizowane zostało lotnisko polowe 1 pułku myśliwskiego "Warszawa". Stąd 23.VIII. 1944 r. wystartowały polskie myśliwce do lotu bojowego w rejonie Warki nad Pilicą podczas walk na tzw. przyczółku wareckomagnuszewskim. W czasie tego lotu rozpoznawano niemiecki system obronny. W Zadybiu stacjonowały również jednostki 3 pułku lotnictwa szturmowego.

W Woli Zadybskiej, ustawiono olbrzymi murowany krzyż, który upamiętnia rozstrzelanych przez gestapo w marcu 1944 roku 16 Polaków, w odwet za działalność partyzancką, w tym kierownika szkoły podstawowej Jana Kupczyka.

Licznie na terenie gminy występują kapliczki, figury i krzyże przydrożne, datowane od wieku XIX do lat 40 -XX wieku. Do najokazalszych obiektów w tej grupie, należy murowana,

wielokondygnacyjna kapliczka w Gęsiej Wólce z 1938 roku oraz w Jagodnem - zwieńczona ażurową sygnaturką w stylu neobarokowym. Do niespotykanych na tym terenie kapliczek, należy neogotycka kapliczka w Woli Zadybskiej, wzniesiona na planie trójkąta, zwieńczona sterczynami i krzyżem. We wnętrzu dostępnym trzema arkadami zakończonymi trójkątnie, figura Matki Boskiej. Na cokole tablica z wyrytą inskrypcją oraz datą 1910. W latach obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami gmina, na miarę możliwości finansowych, przeprowadzić zamierza inwentaryzację kapliczek przydrożnych, a najcenniejsze z nich wpisać do gminnej ewidencji zabytków.

Oryginalną formę posiada murowana kapliczka słupowa w Gęsiej Wólce, wzniesiona na planie koła z czworoboczną podstawą, zwieńczona krzyżem i posiadająca wnękę na przedstawienie figuralne.

Najczęściej spotyka się betonowe krzyże na wielostopniowych cokołach. W górnej części cokołu z reguły znajduje się płytina z wyrytą inskrypcją oraz data. Tego typu krzyże, pochodzące z lat 20 i 30-XX wieku, odnajdujemy w takich miejscowościach, jak: Czernic, Kłoczew, Kokoszka.

Do unikatowych już dziś obiektów należą krzyże drewniane, często z dekoracyjnymi detalami, np. w Gęsiej Wólce, datowany na lata 30-XX wieku. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne, z reguły ogradzane dekoracyjnymi płotkami i obsadzone krzewami oraz drzewami, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Dane o położeniu, historii, zabytkach gminy pochodzą z opracowania własnego oraz dokumentów gminnych takich jak np. gminna strona internetowa, studium uwarunkowań, poprzedni GPOnZ itp.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

Zespół podworski w Jagodnem – rejestr zabytków: A/346

- a) dwór, drewn., 1 ćw. XVIII w.
- b) oficyna I, mur., k. XIX w.
- c) oficyna II, mur., k. XIX w.
- d) rządówka, mur., k. XIX w.
- e) kuźnia, mur, k. XIX w.
- f) park dworski, pół XVIII w.
- g) trzy budynki gospodarcze.

Zespół kościoła paraf. p.w. św. Jana Chrzcziciela w Kłoczewie – rejestr zabytków: A/1162

- a) kościół wraz z otoczeniem tj. działką wskazaną w decyzji oraz plebanią usytuowaną na działce wskazanej w decyzji, mur., ok. poł. XVII w.

b) kaplica p.w. św. Barbary, mur, ok. poł. XVIII w. c) dzwonnica, mur., ok. poł. XVIII w.

c) brama prowadząca na cmentarz kościelny mur., ok. poł. XVIII w.

Park krajobrazowy, 2 poł. XVII w. – rejestr zabytków: A/1162

Zespół podworski w Starym Zadybiu – rejestr zabytków: A/417

a) dwór, mur., ok. poł. XIX w.

b) stajnia, mur., ok. poł. XIX w.

c) stodoła, mur., ok. poł. XIX w.

d) gorzelnia, mur., 1908 r.

e) park dworski, poł. XIX w.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr	Uwagi
1	Gózd	cmentarz mariawicki		
2	Jagodne	budynek gospodarczy		zespół dworsko-parkowy
3	Jagodne	budynek gospodarczy		zespół dworsko-parkowy
4	Jagodne	budynek gospodarczy		zespół dworsko-parkowy
5	Jagodne	czworak	6	
6	Jagodne	dwór		zespół dworsko-parkowy
7	Jagodne	kuźnia		zespół dworsko-parkowy
8	Jagodne	oficyna		zespół dworsko-parkowy
9	Jagodne	oficyna		zespół dworsko-parkowy
10	Jagodne	park		zespół dworsko-parkowy
11	Jagodne	rządcówka		zespół dworsko-parkowy
12	Jagodne	założenie podworskie		zespół dworsko-parkowy
13	Kłoczew	cmentarz parafialny		
14	Kłoczew	krzyż pamiątkowy		
15	Kłoczew	organistówka		
16	Kłoczew	brama z ogrodzeniem		zespół kościelny
17	Kłoczew	cmentarz przykościelny		zespół kościelny
18	Kłoczew	domek kościelnego		zespół kościelny
19	Kłoczew	dzwonnica		zespół kościelny
20	Kłoczew	kaplica		zespół kościelny
21	Kłoczew	kościół		zespół kościelny
22	Kłoczew	plebania		zespół kościelny
23	Kłoczew	park krajobrazowy		
24	Rybaki	młyn		
25	Stare Zadybie	dwór		zespół dworsko-parkowy
26	Stare Zadybie	gorzelnia		zespół dworsko-parkowy

27	Stare Zadybie	magazyn spirytusu		zespół dworsko-parkowy
28	Stare Zadybie	obora		zespół dworsko-parkowy
29	Stare Zadybie	park		zespół dworsko-parkowy
30	Stare Zadybie	stajnia		zespół dworsko-parkowy
31	Stare Zadybie	stodoła		zespół dworsko-parkowy
32	Stare Zadybie	założenie podworskie		zespół dworsko-parkowy
33	Kolonia Wola Zadybska	dom	21	
34	Wylezin	młyn (nie istnieje)		
35	Zaryte-Olszyniak	młyn		

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Kłoczew do szczególnie wartościowych obiektów należy wyposażenie kościoła w Kłoczewie.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera stanowiska datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Najwięcej stanowisk pochodzi z okresu nowożytnego (XVI-XVIII wiek). Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Odkryte na terenie gminy stanowiska pradziejowe mają zróżnicowany charakter. Występują tutaj zarówno stanowiska śladowe, których wartość konserwatorska jest raczej mała, ale odkryto także ciałopalne cmentarzysko, które wniosło sporo wiadomości do badań nad okresem wpływów

rzymskich w tej części Południowego Podlasia. Cmentarzysko to zostało przebadane metodami wykopaliskowymi. Cenne mogą być relikty zabudowy na terenie średniowiecznej i nowożytnej strefy osadniczej w Kłoczewie, Starym Zadybiu, Woli Zadybskiej i Sokoli, gdzie wyróżniono strefy OWD 1-4 posiłkując się źródłami historycznymi i kartograficznymi.

Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie stanowiska i w jego otoczeniu oraz przekształcenia naturalnego terenu (niwelacje, melioracje, infrastruktura techniczna, prace budowlane), wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i uzyskania warunków i wytycznych archeologicznych prowadzenia prac.

Ponadto osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne w razie ujawnienia przedmiotu, który posiada cechy zabytku, obowiązane są niezwłocznie zawiadomić o tym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub władze właściwej gminy. Jednocześnie obowiązane są zabezpieczyć odkryty przedmiot i wstrzymać wszelkie roboty, mogące go uszkodzić lub zniszczyć, do czasu wydania przez WKZ odpowiednich decyzji. Powyższe wynika z artykułu 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

ZESTAWIENIE STANOWISK WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.p.	Arkusze AZP	Miejscowość	Nr na obszarze	Nr w miejscowości
1	67-76	Bramka	19	1
2	67-76	Bramka	20	2
3	67-76	Bramka	21	3
4	67-76	Bramka	22	4
5	67-76	Bramka	23	5
6	68-76	Czernic	27	1
7	68-76	Czernic	28	2
8	68-76	Czernic	29	3
9	68-76	Czernic	30	4
10	68-76	Czernic	31	5
11	68-76	Czernic	32	6
12	68-76	Czernic	33	7
13	68-76	Czernic	34	8
14	68-76	Czernic	35	9
15	68-76	Czernic	36	10
16	67-76	Gęsia Wólka	24	3
17	67-76	Gęsia Wólka	25	4
18	66-76	Gęsia Wólka	11	1
19	66-76	Gęsia Wólka	12	2
20	66-76	Gęsia Wólka	13	3
21	66-76	Gęsia Wólka	14	4
22	67-76	Gózd	1	1
23	67-76	Gózd	2	2
24	67-76	Gózd	3	3

25	67-76	Gózd	4	4
26	67-76	Gózd	7	5
27	67-76	Gózd	8	6
28	67-76	Gózd	9	7
29	67-76	Gózd	10	8
30	67-76	Gózd	11	9
31	67-76	Gózd	12	10
32	67-76	Gózd	13	11
33	67-76	Gózd	14	12
34	67-76	Gózd	15	13
35	67-76	Gózd	16	14
36	66-76	Huta Zadybska	15	1
37	68-75	Janopol	1	1
38	68-75	Janopol	2	2
39	68-75	Janopol	10	3
40	68-75	Janopol	11	4
41	68-75	Janopol	12	5
42	68-75	Janopol	13	6
43	68-75	Janopol	14	7
44	67-76	Kawęczyn	38	1
45	67-76	Kawęczyn	39	2
46	67-76	Kawęczyn	40	3
47	68-76	Kawęczyn	16	5
48	68-76	Kawęczyn	17	6
49	68-76	Kawęczyn	18	7
50	67-75	Kąty	11	1
51	67-75	Kłoczew	1	1
52	67-75	Kłoczew	2	2
53	67-75	Kłoczew	3	3
54	67-75	Kłoczew	7	4
55	67-75	Kłoczew	8	5
56	67-76	Kłoczew	5	6
57	67-76	Kłoczew	26	7
58	67-76	Kłoczew	27	8
59	67-76	Kłoczew	28	9
60	67-76	Kłoczew	29	10
61	67-76	Kłoczew	30	11
62	67-76	Kłoczew	31	12
63	67-76	Kłoczew	32	13
64	67-76	Kłoczew	33	14
65	67-76	Kłoczew	34	15
66	67-76	Kłoczew	35	16
67	67-76	Kłoczew	36	17
68	67-76	Kłoczew	37	18
69	68-75	Kłoczew	15	19

70	68-75	Kłoczew	16	20
71	68-76	Kłoczew	14	21
72	68-76	Kłoczew	15	22
73	66-76	Kokoszka	25	1
74	67-75	Kolonia Wola Zadybska	10	1
75	67-75	Kurzelaty	9	1
76	67-76	Padarz	6	1
77	68-76	Padarz	19	2
78	68-76	Padarz	20	3
79	68-76	Padarz	21	4
80	68-76	Padarz	22	5
81	68-76	Padarz	23	6
82	68-75	Przykwa	17	1
83	68-75	Przykwa	18	2
84	68-75	Przykwa	19	3
85	68-75	Przykwa	20	4
86	68-75	Przykwa	21	5
87	68-75	Przykwa	22	6
88	68-76	Przykwa	13	7
89	67-74	Rybaki	7	1
90	68-76	Rzyczyna	24	1
91	68-76	Rzyczyna	25	2
92	68-76	Rzyczyna	26	3
93	67-76	Sokola	17	10
94	67-76	Sokola	18	11
95	66-76	Sokola	16	1
96	66-76	Sokola	17	2
97	66-76	Sokola	18	3
98	66-76	Sokola	19	4
99	66-76	Sokola	20	5
100	66-76	Sokola	21	6
101	66-76	Sokola	22	7
102	66-76	Sokola	23	8
103	66-76	Sokola	24	9
104	67-75	Stare Zadybie	4	1
105	67-75	Stare Zadybie	5	2
106	67-75	Stare Zadybie	6	3
107	67-75	Stare Zadybie	16	4
108	67-75	Stare Zadybie	17	5
109	67-75	Stare Zadybie	18	6
110	67-75	Stare Zadybie	19	7
111	67-75	Stare Zadybie	20	8
112	67-75	Stare Zadybie	21	9
113	67-75	Stare Zadybie	22	10
114	67-75	Stare Zadybie	23	11
115	67-75	Stare Zadybie	24	12
116	67-75	Stare Zadybie	25	13

117	67-75	Stare Zadybie	26	14
118	67-75	Stare Zadybie	27	15
119	66-76	Stryj	2	1
120	66-76	Stryj	3	2
121	66-76	Stryj	4	3
122	66-76	Stryj	5	4
123	66-76	Stryj	6	5
124	66-76	Stryj	7	6
125	66-76	Stryj	8	7
126	66-76	Stryj	9	8
127	66-76	Stryj	10	9
128	67-74	Wola Zadybska	1	1
129	67-74	Wola Zadybska	2	2
130	67-74	Wola Zadybska	3	3
131	67-74	Wola Zadybska	4	4
132	67-74	Wola Zadybska	5	5
133	67-74	Wola Zadybska	6	6
134	68-75	Wylezin	4	1
135	68-75	Wylezin	5	2
136	68-75	Wylezin	6	3
137	68-75	Wylezin	7	4
138	68-75	Wylezin	8	5
139	68-75	Wylezin	9	6
140	67-75	Zaryte	12	1
141	67-75	Zaryte	13	2
142	67-75	Zaryte	14	3
143	67-75	Zaryte	15	4

Źródło: Dane WUOZ w Lublinie

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła. Na terenie gminy Kłoczew przykładem takich tradycji są odpusty kościelne, związane z katolickim charakterem tego obszaru.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki - Bogata historia gminy i całego regionu - Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wartości kulturowej - Zachowane cenne układy zabudowy dworskiej - Obecność szlaków turystycznych - Wykorzystywanie funduszy unijnych - Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy - Często aktualizowana strona internetowa Gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu - Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków - Czystość środowiska - Dobre warunki do rozwoju agroturystyki	- Niewielka liczba miejsc noclegowych - Dość duża odległość od siedziby województwa i związane z tym peryferyjne położenie - Niska rozpoznawalność turystyczna gminy - Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków - Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych - Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych - Brak Lokalnego Programu Rewitalizacji lub podobnego dokumentu regulującego politykę rewitalizacyjną gminy

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie przy zabytkach • Szersza promocja walorów kulturowych • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Dalszy rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym gminy • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubelskiego	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KŁOCZEW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów planistycznych.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków.
2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych.
3. Wspieranie z budżetu działań ratunkowych przy obiektach w najgorszym stanie technicznym.
4. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów.
5. Podstawowym działaniem, realizowanym w ramach niniejszego programu, jest remont kompleksu kościelnego w Kłoczewie - pozyskano wsparcie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w I etapie 1 mln. zł a w II etapie 3,43 mln. zł.

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Rozwój jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne gminy mieszkańcom i turystom.
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy.
2. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy.
3. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci..
4. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.

Cel szczegółowy I.4 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich).
2. Opracowanie uchwały regulującej przyznawanie środków z budżetu Gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych.
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Cel szczegółowy I.5 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury.
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego.
3. Włączenie elementów lokalnej historii i tradycji w program nauczania przedszkolnego i szkolnego.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROMOCJI MIASTA I ROZWOJU JEGO FUNKCJI TURYSTYCZNEJ

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych.
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, gry miejskie, gry wojenne.
3. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym.
4. Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych.
5. Działania na rzecz poprawy dostępności zabytków dla osób niepełnosprawnych w zakresie podlegającym kompetencjom Urzędu Gminy.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów, Internetu i multimediów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację strony gminy
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych.
3. Wprowadzenie warstwy informacyjnej na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład

Gminnej Ewidencji Zabytków do istniejącego systemu informacji przestrzennej.

4. Opracowanie interaktywnej mapy gminy wskazującej obiekty lokalnego dziedzictwa kulturowego.
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.
6. Uczestnictwo w targach, konferencjach czy sympozjach promujących walory turystyczne, a także uczestnictwo w konkursach na najlepiej zadbane zabytek, najciekawszy produkt turystyczny itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłoczew powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów oraz parafii, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Kłoczew zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).
- W ramach realizacji programu opieki nad zabytkami niezbędna jest regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, która powinna corocznie następować poprzez ocenę stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ i następującą po niej aktualizację dokumentacji adresowej, fotograficznej itd.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo- konserwatorskich przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczbę wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczbę utworzonych szlaków turystycznych,
- liczbę wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury ,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Województwa,
- dotacje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny,
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

DOTACJE MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI – FUNDUSZ KOŚCIELNY

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), można przeznaczyć na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

Dotowane będzie tylko wykonanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt - w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.

RZĄDOWY PROGRAM ODBUDOWY ZABYTKÓW

Program jest realizowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Podmioty uprawnione do składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) gminy;
- 2) powiaty;
- 3) województwa.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków przeznacza się na pokrycie wydatków związanych z realizacją zadań inwestycyjnych w ramach następujących obszarów inwestycyjnych:

- 1) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do którego tytuł prawny wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego posiada wnioskodawca lub jednostka organizacyjna zaliczana do sektora finansów publicznych, podlegająca wnioskodawcy;
- 2) udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na nakłady konieczne, określone w art. 77 ustawy

z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków może być przyznane jedynie w przypadku posiadania przez wnioskodawcę udziału własnego na realizację zadania inwestycyjnego w obszarach, o których mowa powyżej, pochodzącego ze środków innych niż środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości nie niższej niż 2% wartości zadania inwestycyjnego. Jako wartość zadania inwestycyjnego przyjmuje się całkowitą łączną wartość wynagrodzenia wykonawcy za wykonanie zadania inwestycyjnego, w tym wartość ceny dostaw określonych w umowie lub umowach mających na celu realizację zadania inwestycyjnego albo wartość dotacji.

Zasady składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) wnioski należy składać do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego w Aplikacji Polski Ład udostępnionej na stronie internetowej www.bgk.pl;
- 2) przyznany wcześniej dostęp do Aplikacji Polski Ład, nadany w Programie Inwestycji Strategicznych, zachowuje ważność;
- 3) do złożenia wniosku służy formularz, którego wzór stanowi załącznik nr 5 do Regulaminu, który publikowany jest na stronie internetowej www.bgk.pl; wniosek składany jest w Aplikacji Polski Ład;
- 4) podmiot uprawniony (wnioskodawca) może złożyć maksymalnie dziesięć wniosków o dofinansowanie w trzech kategoriach:
 - a) do 150 000 złotych,
 - b) do 500 000 złotych,
 - c) do 3 500 000 złotych.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

W ramach RPO realizowane były projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego poprzez Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne – projekty regionalne. Ze względu na brak nowej perspektywy programu wskazane jest śledzenie informacji na stronach programu: <http://www.rpo.lubelskie.pl/>

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca

wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe związane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

MECHANIZM NORWESKI I MECHANIZM FINANSOWY EOG

Środki nowej perspektywy Mechanizmu zostały uruchomione w drugiej połowie 2011 roku. Dofinansowanie może sięgać nawet 90% kosztów kwalifikowanych w zależności od rodzaju beneficjenta. Wzorem poprzedniej perspektywy będzie można ubiegać się o środki w ramach priorytetu poświęconego ochronie kulturowego dziedzictwa europejskiego, a w szczególności na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,
- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim

znaczeniu,

- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,
- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KŁOCZEW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłoczew jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego gminy, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Kłoczew, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminy w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Kłoczew jako miejsca przyjaznego turystom i inwestorom, dumnego ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającego o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.